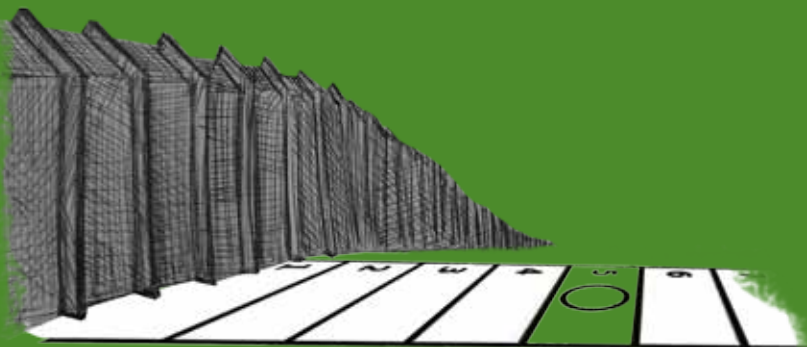

quaderns

ACOLLIR-SE A SAGRAT

**La construcció política
de llocs habitables**

210

José Laguna

ACOLLIR-SE A SAGRAT
LA CONSTRUCCIÓ POLÍTICA
DE LLOCS HABITABLES

José Laguna

LLOCS NO PROFANABLES	3
JESÚS, CONSTRUCTOR DE LLOCS HABITABLES	11
CONSTRUIR LLOCS PROTEGITS: VERMELLS, VERDS, GROCS, VIOLETES... ..	19
NOTES	27
QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ	29

José Laguna. Teòleg i músic. Membre de l'àrea teològica de Cristianisme i Justícia. Ha publicat en aquesta col·lecció: *I si Déu no fos perfecte? Cap a una espiritualitat simpàtica* (Quadern 102); *De l'alliberament a la inclusió?* (Quadern 127); *Fer-se càrrec, carregar i encarregar-se de la realitat* (Quadern 172); *Ai de vosaltres...! Distopies evangèliques* (Quadern 181) i *Trepitjar la lluna. Escatologia i política* (Quadern 195).

Edita: Cristianisme i Justícia - Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona
Tel.: 93 317 23 38 - E-mail: info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net
Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. - Dipòsit Legal: B 17680-2018
ISBN: 978-84-9730-423-8 - ISSN: 0214-6495 - ISSN (virtual): 2014-6574

Imprès en paper i cartolina ecològics - Dibuix de la portada: Ignasi Flores
Edició: Santi Torres Rocaginé - Traducció del castellà: Anna Pérez Mir
Maquetació: Pilar Rubio Tugas - Setembre del 2018

Protecció de dades: Les dades dels destinataris de la present comunicació han estat extretes dels fitxers històrics de la Base de Dades General d'Administració de la Fundació Lluís Espinal (Cristianisme i Justícia), i es van incorporar amb el previ consentiment dels interessats atorgat, bé directament o bé procedent de relacions jurídiques mantingudes amb la fundació, a l'empara del que disposa l'article 6.2 de la LOPD i l'article 21 de la LSSI. La finalitat de la conservació rau en mantenir informats els nostres subscriptors i interessats pels seus serveis i de les activitats que organitza i en les que hi participa. La vostra informació no serà cedida a ningú, però sí que es poden fer servir plataformes externes als sistemes de la fundació per facilitar l'enviament dels correus electrònics. Podeu completar aquesta informació consultant l'avis legal que podeu trobar a la web <https://www.cristianismeijusticia.net/avis-legal>. Respecte de la vostra informació, en qualsevol moment podeu informar-vos, consultar, accedir, rectificar, cancel·lar, limitar el vostre tractament, demanar la portabilitat de les dades, prohibir les decisions individuals automatitzades i oposar-vos, total o parcialment, a que la Fundació Lluís Espinal conservi les dades, escrivint al correu electrònic info@fespinal.com, o si ho preferiu, dirigint un escrit al carrer de Roger de Llúria, n. 13, 1r pis, a Barcelona (08010).

El 15 de juliol de 2016 els dòlmens d'Antequera s'afegien al Patrimoni Mundial de la Unesco. Així, el conjunt arqueològic de Màlaga quedava incorporat a la llista dels llocs considerats especialment valuosos que mereixen una protecció especial. La Unesco, garant i àrbitre d'aquesta llista selecta, és l'organisme internacional encarregat de vetllar per la conservació d'aquells bens naturals i culturals que, com a humanitat, hem decidit preservar de qualsevol deteriorament o agressió.

El 10 de desembre de 1948, es firmava a París la Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH), trenta articles que cimentaven un edifici jurídic destinat a protegir la dignitat humana. Un lloc al qual qualsevol ciutadà o ciutadana del món podria acudir a buscar refugi quan els seus drets bàsics fossin amenaçats.

Només set dècades després d'aquella signatura, els milions de refugiats i desplaçats que fugen de guerres i fams truquen a la porta d'aquell lloc construït per a ells i topen amb un edifici esfondrat incapaç d'oferir-los la protecció que prometia. La vella Europa, que

havia gestat la fe laica segons la qual els éssers humans no tenien preu sinó valor, ven «carn immigrant» a Turquia (tres mil milions d'euros a canvi de contenir els refugiats sirians a les seves fronteres). I aquells Estats Units que contribuïren a posar els fonaments d'un món sense fronteres, on tota persona tenia dret a circular lliurement i, en cas de persecució, a buscar i a gaudir d'asil en qualsevol país (arts. 13 i 14 de la DUDH), avui plantegen la construcció d'un mur vergonyant de més de tres mil quilòmetres a la frontera mexicana. Els Drets Humans no són en l'actualitat un lloc habitable.

Asil sagrat

Atesa la fragilitat i l'ensorrament actual dels organismes internacionals que es construïren amb la intenció de protegir el més preuat d'una societat (la dignitat de tots els éssers humans), l'església alemanya ha tret la pols al vell dret d'asil pel qual a l'edat antiga i mitjana els perseguïts per la justícia seglar imploraven la protecció divina de l'Església. Les cadenes exteriors que encara conserven molts temples marcaven el perímetre de l'asil eclesiàstic. En entrar-hi, s'ingressava en l'àmbit inviolable de la divinitat, un espai no profanable i protegit contra armes i violència, que havien de romandre'n a l'exterior. La invocació d'asil sagrat buscava l'empara d'una justícia evangèlica en vista de les venjances i arbitriats dels poders.

No és el moment d'entrar en l'anàlisi dels conflictes jurídics que l'asil eclesiàstic generava entre la potestat de l'autoritat seglar i l'eclesial, ni tampoc ens entretindrem a calibrar l'eficàcia real de la proposta actual de l'església alemanya. Més enllà dels possibles desenvolupaments normatius, les persones refugiades en temples alemanys catòlics i reformats que avui sol·liciten el dret a l'asil eclesiàstic i, per tant, la inviolabilitat mentre romanen dins del recinte sagrat, revelen la necessitat peremptòria de bastir llocs no profanables on la invocació a la dignitat humana es presenti com a límit davant de qualsevol forma de poder, dret o institució. En un món globalitzat que desubica i debilita les institucions supraestats que fins fa unes dècades proporcionaven llocs d'asil, urgeix reconstruir llocs físics i simbòlics on les persones puguin apel·lar a la condició

nua d'ésser humà com a font de drets i de reconeixement d'identitat; llocs no profanables a redós de tota agressió i mercantilització.

Llocs extra commercium

La fenomenologia de la religió afirma la universalitat de distingir entre el que és profà i el que és sagrat, present en totes les cultures. Les realitats sagrades serien aquelles que són «situades a banda», aïllades i protegides de les coses profanes. Una separació que busca evitar que el que és sant sigui profanat, és a dir, que es barregi amb el que és profà.¹

El dret romà incorporarà aquesta distinció en l'àmbit legislatiu i inclourà les coses sagrades dins de la categoria d'aquelles realitats que no poden comprar-se; és a dir, del que és *extra commercium*, per oposició al que és patrimonial. Les coses que han de quedar excloses dels intercanvis comercials són les que pertanyen als deus (*res divini iuri*), al poble romà (*res publicae*) o les que estan destinades a l'ús general (*res communes omnium*).²

Així, doncs, el diagnòstic crític que batega en el rerefons d'aquest quadern és el següent: en el context d'una globalització destructora de marcs estatals i jurídics, tant el que pertany al poble com el que es destina a l'ús general ha estat profanat i opera ja en l'àmbit del comerç. Davant d'un neoliberalisme profanador que converteix en mercaderia tot allò que toca, el dret diví apareix com a estret defensor d'aquelles realitats que mai haurien d'entrar en el mercadeig de la compravenda (dignitat, habitatge, natura, educació, sanitat); rea-

litats que busquen empara sota la capa inviolable del que és sagrat. En la nostra opinió, aquesta és una de les tasques fonamentals en què les religions haurien de contribuir en l'actualitat: la construcció de llocs no profanables.

Els llocs es construeixen

Una cavitat en una roca no és res més que un espai buit fins que un ésser humà decideix que aquell forat és un bon lloc per protegir-se de les inclemències del temps i de les amenaces dels animals salvatges, i acaba convertida en cova habitada. Així, doncs, aquell forat físic passa a constituir-se en un lloc que s'habita, una llar en la qual s'encendrà foc, es compartirà menjar, es pintaran motius figuratius a les parets i, fins i tot, s'hi enterraran els morts.

Els éssers humans no només construïm llocs físics, també aixequem llocs simbòlics, «espais» que es poden habitar. Per lloc simbòlic entenem aquella construcció social que reconeix, acull i possibilita el desenvolupament d'identitats individuals i col·lectives. No es tracta, per tant, d'una retòrica utòpica que projecta llocs imaginaris, sinó d'un llenguatge performatiu que erigeix el que proclama. Els llocs físics protegeixen de les inclemències i arrelen en comunitats; els simbòlics, en canvi, acullen identitats i creen cultura.

El Dret construeix molts d'aquests llocs simbòlics habitables. Des del 3 de juliol de 2005, a l'Estat espanyol, les persones homosexuals poden contraure matrimoni civil. Per això, la Llei 13/2005 va construir el lloc jurídic dins del qual les parelles del mateix sexe po-

dien expressar públicament el seu amor i gaudir de les garanties legals del matrimoni. Un lloc simbòlic inexistent en països com l'Afganistan, l'Àrabia Saudita o l'Iran, on l'homosexualitat està castigada amb pena de mort; un lloc en el qual no es podrà viure fins que no s'hagi construït, perquè només els llocs construïts realment poden ser habitats.

Ara bé, la materialitat i el simbolisme dels llocs que construïm són dues cares d'una mateixa moneda: un hospital públic no és simplement un edifici que acull quiròfans i sales de consulta, sinó que, a més, és l'expressió simbòlica d'una sanitat universal gratuïta que hem construït amb l'esforç col·lectiu i que, com a bé social, aspirem a deixar en herència als nostres descendents.

Per últim, la construcció de llocs habitables és una tasca fonamentalment política, en la mesura en què connecta la construcció simbòlica i la material: la tasca política consisteix en la construcció social de projectes ideològics.

Els llocs també es destrueixen

Les guerres deixen paisatges desolats, amb edificis reduïts a runes, una visió impactant que acostuma a posar en un segon pla les destrosses simbòliques que les escomeses també generen. Els conflictes bèl·lics no només destrueixen edificis, també ensorren vincles socials, institucions polítiques i identitats culturals. La persistència de conflictes en llocs on ja fa temps es reconstruïren les infraestructures físiques de les zones devastades és una mostra de la necessitat de reconstruir no només els llocs materials sinó també els llocs simbòlics.

A més, pot passar que, rere l'aparent solidesa dels llocs físics suposadament inamovibles, s'estiguin minant els pilars simbòlics en què s'instal·len. Una guerra soterrada que, de fet, ja es va produint en la rebotiga de les nostres «pacífiques» socialdemocràcies. Quan els ciutadans sortim al carrer per reclamar el manteniment d'una educació universal i gratuïta o una sanitat pública de qualitat, estem combatent contra el tèrmit neoliberal que devora els fonaments d'un estat del benestar que, amb totes les seves limitacions, havíem aconseguit col·lectivament. Defensem escoles i hospitals públics com a llocs físics que desitgem edificar a tot el planeta, i una educació i una sanitat universals i gratuïtes com a llocs simbòlics d'una societat igualitària que, amb el mateix afany, també ens entestem a construir a escala mundial.

La construcció de llocs polítics no profanables passa per la defensa d'aquests llocs sagrats que havíem aconseguit aixecar, per demolir aquells que s'han convertit en habitatges insalubres i per aixecar noves llars multiculturalment sostenibles i no discriminatòries que reconeguim i acullim identitats negades. Una batalla geoestratègica en la qual hem de participar com a arquitectes i paletes si no volem que el món acabi convertit en un gran centre comercial en què tota realitat llueix un codi de barres amb el preu corresponent.

La globalització, un lloc per construir

La nostra proposta de construir llocs no profanables es du a terme sobre la car-

tografia imprecisa d'una globalització que dilueix fronteres comercials alhora que reforça fronteres socials defensives.

Una lectura no ingènua del fenomen globalitzador en què inevitablement estem immersos ha de retre comptes dels enormes conflictes topològics que genera. La casa comuna cap on apunta la globalització és encara un projecte sobre un plànol que té endarrerit indefinidament el termini de lliurament de les claus. Malgrat que la retòrica globalitarista ens asseguri que vivim ja en el «veïnatge universal» preconitzat per McLuhan, encara estem molt lluny d'aquesta ciutadania global que els currículums escolars ensenyen ja com a realitat aconseguida. Pot ser que visquem en veïnatge financer, comercial, tecnològic o informatiu, però encara no vivim en el veïnatge de la ciutadania cosmopolita. Amb un sol clic del ratolí podem comprar productes de l'altra punta del planeta però no podem invocar el nostre dret com a ciutadans del món per instal·lar casa nostra allà on vulguem. A més, no tots els arquitectes globalitzadors volen bastir els mateixos edificis: hi ha els que busquen convertir el món en un supermercat global i els que s'entesten a prioritzar la construcció d'una casa comuna habitable per a tothom (en especial per als més vulnerables), respectuosa amb el medi ambient i disponible per a les futures generacions.

Més que de globalització com a fenomen unitari i homogeni, hauríem de parlar de «globalitzacions» no necessàriament convergents i amb ritmes i finalitats diferents. La globalització econòmica, de signe neoliberal, busca ampliar mercats, mentre que la globalització humanista aspira a universalitat

zar un model civilitzador basat en la posada en pràctica dels Drets Humans. Per tot això, el gran repte del nostre segle és jerarquitzar i harmonitzar les diferents globalitzacions perquè totes operin al servei de les realitats més vulnerables. No es tracta, per tant, d'una elecció maniquea i excoent entre «economia» i «humanisme»; no hi ha humanització possible sense el desenvolupament econòmic que possibiliti les condicions materials sobre les quals sustentar els drets; més aviat es tracta de valorar una resposta lúcida i crítica que reconegui en el projecte globalitzador actual la hipertròfia d'una ànima neoliberal desbocada al costat del raquitisme d'una ànima humanista incapaç d'embridar una economia entestada a imposar les seves lleis.

Les finances no tenen llar

La deslocalització inherent al fenomen globalitzador ha tret l'economia del seny del seu suport natural. De ser una eina per a l'administració de la casa —aquest és el significat etimològic de la paraula economia (*oikos*: 'casa', *nomos*: 'norma')— ha passat a convertir-se en una arma perillosa al servei d'un neoliberalisme capitalista que no sap res de cases. Resulta paradoxal —per no dir tremendament trist— que aquella eina que va néixer per governar la casa hagi acabat convertida en la seva amenaça més gran.

La perversa crisi financera que aquests últims anys ha deixat al carrer milers de persones pot ser llegida en clau de guerra territorial. Quan l'Ajuntament de Madrid ven habitatges so-

ciala a fons voltor —un «negoci rodó», en paraules de l'aleshores alcaldessa Ana Botella— està alimentant l'ànima perversa d'un Mr Hyde mundialista i deslocalitzat a costa del desnonament d'un Dr Jeckyll veí nostre. O quan el vell hospital de Can Misses, a Eivissa, ha d'habilitar part de les plantes com a habitatges per als metges destinats a l'illa que no poden pagar els lloguers desorbitats que es demanen pels apartaments turístics s'evidencia un veritable conflicte territorial tot i que el llenguatge políticament correcte ho camufla sota l'eufemisme d'«emergència habitacional». Emergència habitacional o, sense embuts, guerra per a la conservació i la defensa dels llocs habitables que és el que passa quan els veïns de Sant Sebastià, Mallorca o Barcelona s'enfronten a l'especulació sacrílega d'una indústria turística depredadora que vol convertir habitatges en mercaderia. Quan la lògica neoliberal acusa la «turismofòbia» de pèrdues milionàries per a la ciutat, amaga intencionadament que darrere dels «violents manifestants» no hi ha res més que veïns que volen continuar vivint als barris on van néixer, on van jugar i on van créixer; a prop dels col·legis on avui estudien els seus fills, a dues passes del centre de salut, al costat de la biblioteca municipal, a poques cantonades del parc on passen els diumenges.

Els dòlmens d'Antequera no tenen preu, tenen valor; per això hem decidit protegir-los, alliberant-los del mercadeig del que es compra i es ven. Els éssers humans, les seves cases, les seves famílies, els seus futurs tenen valor, tot i que molts ens temem que l'ànima caïnita de la globalització neoliberal fa temps que busca posar-hi preu.

Ciutadans, de quin món?

Una de les incongruències del fenomen globalitzador s'evidencia en el fet que la seva dinàmica mundialitzadora, lluny de consolidar els organismes supraestats que ja existeixen, en debilita l'eficàcia i produeix l'efecte rebot de la resposta identitària d'uns estats nació que reforcen les seves fronteres per protegir «els seus» davant d'«els altres», que els cataloga com una amenaça. La sortida del Regne Unit de la Unió Europea és un clar exemple d'aquesta incoherència globalitzadora. Tal com diu el sociòleg Manel Castells, podem diagnosticar aquesta dissonància apel·lant a la tensió dialèctica que existeix entre un poder desubicat que es comporta com a flux i unes identitats culturals que necessiten l'arrelament local.³

Encara que la retòrica globalitzadora proclami ufanosa l'adveniment del ciutadà universal, el cert és que en aquest món globalitzat cada vegada són més necessaris els passaports i els visats. El món no és una llar amb menys fronteres, sinó amb més. Avui per avui, la construcció de llocs no profanables passa per enderrocar les ciutadanes locals que topen amb un Dret Internacional que s'ha tornat inhabitable. La subordinació dels Drets Humans als drets civils dels estats particulars qüestiona la viabilitat d'un Dret humanitari universal, un dret ineficax al qual no poden apel·lar els «ciutadans i ciutadanes del món» per damunt de nacionalitats concretes. Avui per avui, invocar l'estatut de ciutadà nega l'exercici real de drets fonamentals a aquells que «només» poden presentar l'«estatut de persona». En

absència d'una «constitució planetària» amb una capacitat per protegir uns drets veritablement universals, urgeix crear llocs de protecció per a aquells éssers humans que no tenen cap altre passaport que el valor de la seva dignitat. Per al jurista italià Luigi Ferrajoli, la creació d'aquests llocs no profanables passa per desposseir la ciutadania del dret de residència i de circulació per transposar-lo a la condició d'ésser humà;⁴ tenim dret a viure i a moure'ns per on vulguem no en virtut de la nostra pertinença a un Estat concret, sinó en raó de la nostra pertinença a l'única família humana.

Purgatoris socials

Una altra de les conseqüències de la soterrada lluita socioeconòmica per conquerir llocs físics i simbòlics és l'aparició de purgatoris socials cada vegada més nombrosos. Llocs lllindar en terra de ningú on arriben persones sense llar que han estat desnonades de casa seva i dels seus països. Espais transitoris on esperar l'accés al paradís o el retorn a l'infern. Aquesta era la funció que la teologia atribuïa al purgatori: un lloc temporal en què les ànimes dels pecadors esperaven la purificació per poder accedir a la visió beatífica de Déu.

Avui en dia els purgatoris socials s'anomenen Centres d'Internament per a Estrangers (CIE) i camps de refugiats: no-llocs⁵ per a no-persones. Llocs provisionals on éssers anònims esperen que arcàngels custodis els proveeixin d'una identitat (refugiats, asilat) que els permeti creuar el lllindar cap a la terra promesa; o, en cas contrari, que els expul-

sin amb les espases flamejants cap als forats negres d'inexistències apàtrides.

Aquests llocs, que nasqueren amb la intenció de protegir els més vulnerables i oferir-los acollida, recer i drets, s'han convertit en perversos centres d'internament on són retinguts éssers humans legalment invisibilitzats. Urgeix derrocar purgatoris i llimbs socials per edificar sobre les runes els ciments d'una casa comuna en la qual l'únic requisit d'accés sigui mostrar la pell comuna d'una dignitat compartida.

La urgència de construir llocs habitables

Guerra, lluita, destrucció... utilitzo pretesament un llenguatge apocalíptic perquè crec honradament que rere l'aparent placidesa del nostre petit primer món es lliura una acarnissada batalla geosimbòlica per conquerir i dominar els espais que habitem. No podem obviar que 2017 va ser l'any amb un major nombre de desplaçats des de la Segona Guerra Mundial: 68,5 milions de persones van haver d'abandonar les seves llars degut a la violència. Als desplaçats interns i refugiats per causa de conflictes i guerres, cal afegir-hi el nombre creixent de refugiats climàtics que fugen d'inundacions i sequeres, conseqüència del nostre model de desenvolupament. En el nostre món, cada vegada hi ha més persones sense llar.

No són només els conflictes armats o els efectes del canvi climàtic els que expulsen la gent de casa seva. L'especulació financera que mercadeja amb la terra que trepitgem també comença a generar desplaçats: Àfri-

ca està en venda; l'Índia, Corea del Sud i l'Aràbia Saudita són només uns exemples dels països que estan comprant extensions de terra del continent africà. Els informes del Banc Mundial adverteixen que, al darrere de moltes d'aquestes compres, no hi ha l'economia que busca administrar i tenir cura de la casa comuna, sinó l'enginyeria financera que especula amb el preu del sòl, ja que es cultiven només parcel·les insignificants de la totalitat adquirida per forçar-ne l'augment de cost. Les finances, que com ja hem dit no tenen casa, amaguen conscientment que en aquestes terres hi viuen persones amb les seves cases, els seus pares, els seus mercats, les seves escoles... Qui aixeca avui la veu per recordar la sentència bíblica que afirma que tota la terra i tot el que l'omple pertany al Senyor (Sl 23,1) i que, per tant, no pot ser profanada en convertir-la en mercaderia?

Si no construïm llocs sagrats a redós de tota profanació, acabaran per arrabassar-nos les terres i les cases; les excavadores estan funcionant i no podem romandre de braços creuats. Els cristians, juntament amb totes les dones i tots els homes de bona voluntat, estem cridats a construir llocs d'hospitalitat; hem d'aixecar els murs d'una casa comuna que aculli la dignitat de tots els éssers humans, que respecti la biodiversitat d'una mare terra que ens precedeix com a substrat vital i que aculli els futurs somnis dels nostres descendents.

Els llocs de l'Església

En el magisteri del papa Francesc, abunden expressions i accions relacionades

amb els llocs que l'Església està cridada a transitar i construir. «Església en sortida» o «hospital de campanya» són metàfores espacials que apunten a les perifèries humanes on, a criteri del pontífex argentí, la institució eclesial hauria de plantar la tenda. La visita llampec a l'illa grega de Lesbos el 2016, per trobar-se amb els refugiats en el moment àlgid d'una de les crisis migratòries més grans a Europa, o la missa multitudinària durant la visita a Mèxic, celebrada amb tota intenció a la frontera amb els Estats Units, són alguns dels actes simbòlics que remetent a aquesta mateixa preocupació per significar els llocs que l'Església hauria d'ocupar.

Determinar el seu lloc al món ha estat una preocupació constant per a l'Església al llarg de tota la seva història. L'acostament del cristianisme primitiu al poder imperial que culmina al segle IV amb la proclamació d'aquest com a religió oficial de l'Imperi romà desencadenà l'emergència de formes de vida alternatives que buscaven ser fidels a l'esperit auster i servicial de l'evangeli. Així, anacoretas, eremites, monjos i monges construïran els seus «llocs de resistència»: ermitatges, monestirs, cenobis, llocs on espai i temps no estan regulats per la llei de l'emperador sinó pels murs d'un retir interior i la cadència de la litúrgia de les hores. Una construcció reactiva de llocs no profanables similar a la que al segle XIII originà les ordes mendicants que rebutjaven la degradació d'una institució eclesial que s'havia allunyat de les perifèries.

Precisar el llocs que ha d'ocupar l'Església és un assumpte de vital importància per a una institució que vin-

cula el Judici Final de la història amb transitar per llocs molt concrets: menjadors socials, camps de refugiats, albergs, hospitals i presons («tenia fam, i em donàreu menjar; tenia set, i em donàreu beure; era foraster, i em vau acollir; anava despullat, i em vau vestir; estava malalt, i em vau visitar; era a la presó, i vinguéreu a veure'm»). Mt 25,35-36). Per a Jon Sobrino, trobar el seu lloc al món és una qüestió central per a l'Església:

És un problema fonamental per a l'Església determinar quin és el seu lloc. La resposta formal és coneguda: el seu lloc és el món, una realitat lògicament exterior a ella mateixa. Doncs bé, l'exercici de la misericòrdia és el que posa l'Església fora de si mateixa i en un lloc ben precís: allà on hi ha el sofriment humà, allà on s'escolten els clamors dels humans («Were you there when they crucified my Lord?»), com diu el cant dels negres oprimits dels Estats Units que val més que moltes pàgines d'eclesiologia). El lloc de l'Església és el ferit en el camí –coincideixi o no aquest ferit físicament o geogràfica, amb el món intraeclesial–; el lloc de l'Església és «allò altre», l'alteritat més radical del patiment aliè, sobre tot el que és massiu, cruel i injust.⁶

Quins són els llocs que l'Església ha d'ocupar i construir avui? Aquest quadern vol contribuir a buscar i construir aquests llocs sagrats en què els maltractats del sistema trobin compassió, acollida i drets. Llocs no profanables que milions de paletes esforçats –creients o no– ja estan construint.

JESÚS, CONSTRUCTOR DE LLOCS HABITABLES

Segons la tradició, fins a l'inici de la vida itinerant, Jesús hauria exercit l'ofici de fuster après del seu pare, Josep («D'on li venen, aquesta saviesa i aquests miracles? Aquest, no és el fill del fuster?» Mt 13,54-55). Segons els experts, moltes de les expressions utilitzades en les seves paràboles (la pols i la biga en l'ull aliè, la mà a l'arada, el jou lleuger, etc.) corroborarien la dedicació a activitats manuals relacionades amb la feina de paleta. Per tant, podem imaginar-nos Jesús ajudant a aixecar cases de tova i calç, posant portes, pujant bigues, obrint finestres...

Abans de sortir a anunciar la Bona Notícia, Jesús es dedicà a construir llocs físics. Un ofici que mai abandonaria perquè, encara que aquell que va dedicar part de la seva vida a construir cases per a d'altres acabés sense tenir on reposar el cap (Mt 8,20) va aconseguir construir un lloc on cecs, sords, publicans i prostitutes trobessin una llar on poder viure: el Regne de Déu. Jesús fou un constructor de llocs habitables per aquells i aquelles a qui la societat de la seva època havia condemnat al desnonament d'identitats negades i excloses.

Els llocs de Jesús

Els evangelis, especialment el de Lluc, permeten realitzar una lectura geogràfica de la vida pública de Jesús. Un itinerari que surt de la sinagoga de Natzaret on el profeta galileu anuncia el projecte dels «llocs a construir» –la bona nova, als pobres; la llibertat, als captius; la vista, als cecs; la llibertat, als oprimits (Lc 4,18)– i arriba fins al temple de Jerusalem, símbol de la perversió d'una religiositat legalista i excloent que havia d'enderrocar: «ensorreu aquest temple i en tres dies

el reconstruiré (Jn 2,19). Entre la sinagoga i el temple s'obre un trajecte geogrficosimbòlic en què Jesús anirà dient per on transitar (travessà intencionadament la regió impura dels samaritans), quines perifèries recórrer (li sortien al pas endimoniats que habitaven als sepulcres, Mc 5,2-3), en quines cases entrar (s'autoconvida a casa del pecador Zaqueu, Lc 19,1-10), quines metàfores habitables construir (el Regne de Déu, Mc 4,26-34) i quins llocs ensorrar (s'enfronta a la religiositat legalista excloent del temple).

Una lectura atenta als llocs de Jesús ens permetrà trobar les claus necessàries per a l'esbós de llocs habitables per a homes i dones del segle XXI. Ens fixarem en tres espais en els quals els evangelis situen Jesús: els llocs per on transita, els llocs que construeix i els que tira a terra.

Transitar per les perifèries

En el viatge cap a Jerusalem, Jesús no esquiva la regió impura de Samaria (a l'època era habitual que els jueus fessin volta per la regió de Perea a l'est del Jordà per no trepitjar la terra de la infidel Samaria), i tampoc va evitar atansar-se als cementiris o entrar a casa de pecadors públics. Jesús s'atansa a les perifèries per trobar-se amb dones considerades impures (Jn 4,1-40), amb homes posseïts per esperits immunds (Lc 10,1-9). La imatge d'un Jesús assetjat per malalts, famolencs, endimoniats, impurs... que mostren els evangelis dona fe del seu trànsit pels abocadors socials de l'època; llimbs socials en què habiten zombis sense

més identitat que l'etiquetatge estereotipat d'una societat que els invisibilitza i els dilueix sota el denominador comú de «Legió»: «Així que Jesús saltà de la barca, l'anà a trobar un home posseït d'un esperit maligne, que venia de les coves sepulcral [...] Quin és el teu nom? Ell li respon: El meu nom és «Legió», perquè som molts» (Mc 5,2-3.9).

En passar per les perifèries, es produeix la trobada personal amb aquells i aquelles que han estat llançats als marges de la inexistència social o religiosa, una trobada que precedeix tota resposta. La proposta habitacional de Jesús arrenca de la seva commoció pel sofriment compartit en primera persona: «Quan s'acostava al portal de la vila, es trobà que duïen a enterrar un mort, fill únic d'una dona que era viuda. Molta gent del poble acompanyava la mare. Així que el Senyor la va veure, en sentí compassió» Lc 7,12-13a); la seva invitació «Veniu a mi tots els qui esteu cansats i afeixugats, i jo us faré reposar» (Mt 11,28) no és un pietós eslògan religiós sinó la resposta als cansats i aclaparats que, literalment, se li tiraven a sobre: «Jesús digué als seus deixebles que li tinguessin a punt una barqueta perquè la gent no el masegués: n'havia curat tants, que els qui patien malalties se li tiraven al damunt per poder-lo tocar» (Mc 3,9-10).

La lluita per edificar qualsevol lloc físic o simbòlic hauria de sorgir de la trobada personal amb la persona sofrent; dit en termes teològics: el contacte amb el sofriment precedeix la salvació. Jesús anuncia l'adveniment d'un Regne –és a dir, d'un lloc– per a famolencs, desolats, malalts, endimoniats, etc., perquè se'ls ha trobat en visitar els no-llocs i en entrar a les se-

ves cases impures. El «lloc» del Regne no és un espai dissenyat des d'un prestigiós gabinet d'arquitectes per als llogaters d'una humanitat genèrica, sinó una proposta d'habitatge construïda per a, per i des de les necessitats reals dels que avui ploren i pateixen: «Feliços els qui ara passeu fam [...] Feliços els qui ara ploreu...» (Lc 6,21). Abans d'intentar construir un lloc, convé preguntar-se a quin sofriment respon, perquè acostuma a passar que algunes de les polítiques benintencionades per ajudar els més vulnerables construeixen llocs que aquests últims no han demanat, no necessiten o, senzillament, no volen habitar; una munió de «despotisme caritatiu» que ho fa tot per als empobrits però sense comptar amb ells. La compassió –sentir com a propi el sofriment aliè– hauria de ser el desencadenant de la construcció política dels llocs habitables.

El Regne de Déu, una metàfora habitable

Jesús va dedicar la seva vida a anunciar el Regne de Déu, una metàfora temporal que preconitzava la instauració futura de la sobirania divina sobre tota la creació, però també una metàfora espacial que construïa localment llocs habitables d'un Regne ja present. La teologia tradicional s'ha preocupat fonamentalment de la dimensió temporal d'aquest Regne: es tracta d'un esdeveniment apocalíptic que definitivament passarà el forrellat a la història tal com la coneixem? És un final escatològic que es verificarà en un cel etern més enllà? Es construeix a poc a poc o

s'esdevindrà inesperadament? Tothom en gaudirà o només uns quants escollits?... Amb l'interès per aclarir l'esdevenir temporal, teòlegs com Halvor Moxnes es pregunten per la dimensió local del Regne. En el suggeridor llibre *Poner a Jesús en su lugar*,⁷ Moxnes perfilava els contorns simbòlics del lloc alternatiu que Jesús construeix amb els seus acompanyants. Per als deixebles de Jesús, el Regne de Déu no fou només una promesa de futur, perquè ells ja hi van poder viure. Durant un breu espai de temps, el Regne de Déu va constituir una alternativa d'habitatge localitzable en l'espai simbòlic i geogràfic de la Palestina del segle i.

Jesús va reunir al seu voltant un grup de carismàtics ambulants que es regien per relacions socials d'igualtat i d'inclusió que eren dissonants amb els llocs i les relacions comunament acceptades. Una mena de comunitat familiar amb codis relacionals propis i nous. Desnonats, famolencs, leprosos, pecadors i apòstols desertors de les seves obligacions laborals i familiars van trobar al costat de Jesús un lloc on viure: «Senyor, a qui aniríem? Tu tens paraules de vida eterna» (Jn 6,68).

El Regne de Déu com a futur banquet en què els pobres, els invàlids, els cecs i els coixos presidirien la taula (Lc 14,21) cal llegir-lo amb el rerefons dels àpats subversius de Jesús, en els quals els impurs que no es renten les mans en asseure's a taula ja ocupen *de facto* el lloc d'honor. En el Regne, els últims no només «seran» els primers, sinó que «ja ho estan sent»; una prioritat que sorprèn fins i tot Jesús que, exultant, agraeix el protagonisme dels més petits: «T'enalteixo, Pare, Senyor del cel i de la terra, perquè has revelat

als senzills tot això que has amagat als savis i entesos» (Mt 11,25).

El Regne de Déu com a metàfora habitable apunta cap a espais performatius, comunitats de resistència i resiliència que es presenten com a llocs alternatius al «relat simbolicourbanístic» que impera. Llocs imaginats –que no imaginaris–,⁸ espais «estrany» (*queer*) en el quals s'assagen prototips de nous llocs, noves identitats i noves relacions.

Sortir cap al Regne

Preguntar pel lloc habitat per Jesús («Mestre, on habites?») Jn 1,38) es respon amb la invitació a visitar-lo («Veni i ho veureu» Jn 1,39). Entrar a l'espai en construcció del Regne exigeix sortir cap a ell i fer un desplaçament geogràfic i simbolicoesistencial no exempt de conflictes.

La interpretació bucòlica dels relats de vocació amaga que, darrere la disponibilitat missionera a deixar immediatament xarxes i barques per seguir el Mestre (Lc 5,11), es produeix un canvi radical de llocs físics i funcions socials. Quan Jaume i Joan deixen sol el seu pare, Zebedeu, en les tasques de la pesca per anar-se'n amb Jesús, desatenen les seves obligacions familiars per integrar-se en un lloc indefinit i en construcció on les seves funcions professionals i de parentiu s'haurien de redefinir. Aquesta és la raó per la qual més amunt em referia als apòstols com a desertors de les obligacions familiars culturalment exigides per la societat del seu temps.

La construcció de la nova família de Jesús («¿Qui és la meva mare i qui

són els meus germans? Llavors, assenyalant amb la mà els seus deixebles, digué: Aquests són la meva mare i els meus germans. El qui fa la voluntat del meu Pare del cel, aquest és el meu germà, la meva germana, la meva mare»). Mt 12,48-50) va exigir una nova reconfiguració simbòlica de les relacions familiars (deixa que els morts enterrin els seus morts), socials (els últims seran els primers) i, fins i tot, de gènere (dones que lideren tasques missioneres i homes que actuen en contra de les funcions patriarcals tradicionalment atribuïdes al *pater familias*). Tot i que ara no podem aprofundir en això, resulta curiós que, en el model familiar proposat per Jesús, la funció del cap de casa quedi lligada a l'exemple d'un pare «dèbil de caràcter» que espera cada dia l'arribada del seu fill pròdig i que, en arribar, s'hi tira al coll no per renyar-lo, sinó per omplir-lo de petons (Lc 15,12-32).

Identitats en reconstrucció

Als marges es troben aquells que hi han estat expulsats i els que han estat cridats-enviats a viure en els ravals socials del Regne. El «Veni amb mi i us faré pescadors d'homes» (Mt 4,19) amb què Jesús convoca pescadors «integrats» en els sistemes social, familiar i econòmic de l'època és una invitació a desinstal·lar-se per habitar un nou lloc al costat dels exclosos, al costat d'aquells que no tenen on reposar el cap (Mt 8,20).

[...] les paraules de Jesús foren dirigides, primerament, a homes joves

perquè deixessin la posició en el grup familiar. La majoria d'aquests joves no sembla que haguessin estat en una posició marginal a la societat (per exemple, pobres, pecadors, malalts, etc.) sinó més aviat ben integrats en el seu lloc a casa i a l'estructura del poble. Per això, en deixar-ho tot per anar-se'n a seguir Jesús, experimentaren els efectes de la separació: arribaren a ser desplaçats, despullats del que definia la seva posició i estatus. Entraren en un estadi al llindar de les estructures conegudes i acceptades pel seu grup familiar i per la societat del seu poble.⁹

A la comunitat del Regne, conflueixen com a mínim dues «identitats projecte»:¹⁰ la dels deixebles que venen de contextos integrats i es veuen obligats a reconfigurar la identitat d'origen per adaptar-se a les funcions relacionals d'una comunitat carismàtica en permanent construcció, i la dels exclosos que troben en aquesta mateixa comunitat l'oportunitat de refer identitats negades pel relat hegemònic que imperava; un espai fluït de reelaboració identitària que defineix l'hospitalitat del Regne de Déu.

La cronologia habitacional del Regne és la d'un lloc en reforma continua, un espai que es va reconfigurant en funció de les diferents identitats que truquen a la porta: si res impedeix que l'apòstol Felip bategi l'eunuc etiop (Fets 8,26-40) o que Pere s'hostatgi i mengi a casa del soldat Corneli (Fets 10,1-48), aleshores caldrà ampliar el vestíbul d'entrada d'un Regne on els gentils també reben l'Esperit Sant; si ja no és necessari circumcidat-se per pertànyer al poble escollit (Fets 15,135) caldrà tirar a terra

l'envà de les prescripcions legals; si cap aliment és impur (Rom 14,20), convé ampliar el menjador per posar una taula en què hi càpiguen tots els plats i tots els comensals. La (les) Església (es) de les primeres comunitats són espais dúctils que s'adapten per acollir nous llogaters. A mesura que l'Església s'institucionalitza, aquesta argamassa flexible de la primera època es va solidificant en un formigó dur que delimita espais inamovibles i identitats pètries.

Convé aclarir si la mal·leabilitat d'habitatge de l'Església primitiva correspon a les inevitables crisis d'identitat de tota maduració personal o institucional, crisis que desapareixen quan s'arriba a una personalitat adulta clara i definida. O si, per contra, la reforma continua del seu espai forma part del seu ADN acollidor. En el primer dels casos, l'acollida no anirà més enllà d'una hospitalitat de baixa intensitat propera a la simple condescendència, assimilació o submissió: el que entra ha d'acatar les normes domèstiques i respectar els espais familiars tal com estan. En una pretesa hospitalitat dinàmica, el convidat s'integra com a membre familiar de ple dret, i contribueix a reformular hàbits i reordenar espais. La metàfora habitable del Regne sembla situar-se en la segona opció; pobres, esguerrats, recaptadors, prostitutes no entren per la porta de servei per ocupar llocs silencis, sinó que són convidats a ocupar el lloc d'amfitrió per reformar integralment l'espai d'acollida: «En veritat us dic que els publicans i les prostitutes us passen al davant en el camí cap al Regne de Déu» (Mt 21,32). La pregunta eclesial que inevitablement sorgeix és si aquells i aquelles que avui truquen a les portes

de l'Església buscant acollida es troben amb l'hospitalitat condescendent dels llocs que atenen el sofriment però neguen identitats, o amb la casa familiar on es vesteix de gala l'hoste, se li posa un anell al dit i s'hi mata el vedell gras per celebrar una gran banquet (Lc 15,22-24).

Tota institució que transita pels marges –inclosa l'eclesial– ha d'estar disposada a reconfigurar-se des d'aquestes mateixes fronteres. De la trobada amb el qui pateix no se'n surt indemne; per curar les ferides de qui està mig mort a la rasa cal estar disposat a baixar de la cavalcadura.

Llocs per enderrocar quan el mercat profana el temple

Juntament amb els llocs per on transitar i aquells que cal construir, hi ha també llocs que cal enderrocar o reformar; espais profanats que han pervertit la tasca d'arrecerar realitats sagrades i obren les portes a la lògica d'un mercat usurpador. El temple convertit en supermercat és una mostra d'espai profanat.

Al principi de la vida pública, com suggereix l'evangeli de Joan, o al final, segons el relat dels sinòptics, es produeix l'episodi del temple de Jerusalem en el qual un Jesús fora de si i amb el fuet a la mà expulsa els venedors i canvistes mentre crida «Traieu això d'aquí i no convertiu la casa del meu Pare en un mercat!». Aquest és, segons els historiadors, el desencadenant directe del seu empresonament i del posterior judici religiós i polític alhora. Jesús entra en el cor mateix de la religió i la identi-

tat jueves per denunciar-ne la profanació. El temple de Jerusalem encunya la seva pròpia moneda, i per comprar els animals destinats a sacrificis i ofrenes (bous, ovelles, coloms) calia passar necessàriament pels canvistes que, amb el vistiplau de les autoritats religioses, havien convertit el recinte sagrat en un gran mercat.

Tot i que la relectura postpasqual dels evangelistes fa incís en qüestions cristològiques relacionades amb la filiació divina de Jesús, res ens impedeix fer-ne una lectura en clau de perversió del lloc físic i simbòlic que representa el segon temple de Salomó. El lloc sagrat que havia de mantenir-se preservat de qualsevol interès que no fos la lloança i l'adoració de Déu perverteix la sacra finalitat i entra en la lògica del mercat. Allò que tenia un valor suprem i que, per tant, hauria de mantenir-se *extra commercium* lluny de tota taxació econòmica acaba per convertir-se en una mercaderia: la casa d'oració degenera en una cova de lladres (Mt 21,13).

Sense desmerèixer els sentiments dels que se senten ofesos en les seves conviccions religioses per actes de profanació estrictament religiosos (agressions a imatges, assalts a capelles universitàries, blasfèmies, etc.) considero que, en l'actualitat, els actes sacrílegs es produeixen lluny dels temples. Sacrilegis «seculars» a l'ordre del dia cada vegada que es posa preu a allò que té un valor absolut. Com afirma Carlos Lema: «en els temps en què el mercat té una tendència expansiva a colonitzar tot el món social, la reivindicació del que és sagrat ha de convertir-se en la reivindicació del fet que l'existència dels vincles socials i de la societat mateixa depèn de l'existència d'àmbits

que no han de ser profanats pel diner. [...] La reclamació del que és sagrat és aleshores una reclamació de desmercantilització, en contraposició a la visió distòpica que creu que tot és apropiable i que la vida social pot reduir-se al mercat».¹¹ Sacrilegi és el tràfic de dones i nenes amb finalitats d'explotació sexual; sacrilegi és no posar remei a la fam que es pot evitar a Sudan del Sud; sacrilegi és que els bancs desnonin la gent de casa seva; sacrilegi és que els mercats financers especulin amb les economies domèstiques; sacrilegi és l'espoliació de la selva amazònica per elaborar biodièsel; sacrilegi és l'extermini de la biodiversitat a favor d'un progrés depredador. Situacions insuportables davant de les quals no hi ha més reacció possible que la d'aixecar el fuet i expulsar els mercaders.

La gran batalla geoestratègica del nostre segle és la protecció de les realitats sagrades contra la invasió d'un neoliberalisme capitalista. El gran enemic que cal abatre té nom: Mides, aquell rei grec a qui, segons la mitologia, Dionís concedí el poder de convertir en or tot el que tocava. Aquest mite, no ho oblidem, adverteix del patiment del rei quan, en tocar la seva filla, aquesta també queda transformada en or. Hi ha realitats que el diner no hauria de tocar si no volem perdre-les. Idolatrar un vedell d'or continua sent la gran temptació de tot temps i cultura. Un vedell que troba en una globalització sense tanques una pastura infinita en què sardollar-ne l'avidesa. Construir llocs no profanables passa per aixecar tanques

de protecció per impedir que Mammon acabi menjant-se totes les plantes que creixen en els testos de les nostres terrasses.

Travessar cementiris, edificar metàfores, destruir temples...

La construcció política de llocs sagrats no profanables que pretengui inspirar-se en la praxi del fill del fuster ha de trobar-se cara a cara amb el sofriment dels morts en vida que la societat arracona en cementiris llunyans, ha de crear noves retòriques socials que permetin espais habitables en què els últims siguin protagonistes, i cal destruir aquells llocs institucionals i simbòlics que exclouen i neguen identitats.

Pels voltants del 1205, Francesc d'Assís va sentir la crida de reconstruir l'Església («Francesc, repara la meua Església, no veus que s'esfondra?») i comença rejovent la petita església de sant Damià, prop d'Assís. Vuitcents anys després, un altre Francesc, aquest Papa, somnia amb una Església «hospital de campanya» capaç de curar ferides i donar escalfor i també proximitat als cors dels fidels.¹² Avui igual que ahir, cal seguir reconstruint l'Església perquè continuï sent un lloc sagrat que aculli, cuidi i protegeixi els preferits de Déu. O expressat com a imperatiu secular: cal continuar construint un altre món possible, una casa comuna que aculli, cuidi i protegeixi els més vulnerables.

CONSTRUIR LLOCS PROTEGITS: VERMELLS, VERDS, GROCS, VIOLETES...

Les teories econòmiques crítiques recorren al *Pantone* per definir pràctiques econòmiques alternatives mitjançant colors. Així, la denominació «economia verda» agrupa les empreses preocupades per la petjada ambiental dels seus processos productius, l'«economia vermella» engloba les entitats gestionades per principis cooperatius i solidaris; l'«economia platejada» gira al voltant dels interessos i les necessitats de la tercera edat; l'«economia rosa» fa incís en la igualtat de gènere i en la visibilització social de treballs no reconeguts, com són les cures familiars i les tasques domèstiques; l'«economia blava» vol anar més enllà de la intencionalitat preventiva de la verda i promou el consum de productes reciclats, l'ús de matèries disponibles a nivell local i el respecte a les cultures autòctones; l'«economia groga» es distingeix per donar prioritat als objectius de felicitat personals i comunitaris i no als de recerca exclusiva de benefici econòmic.

En la definició dels llocs polítics que cal construir, utilitzarem la mateixa estratègia colorista de l'economia. Així, parlem de la necessitat de construir «llocs verds» com a espais amatents a la preservació i la cura de la nostra casa comuna; «llocs violetes» com a espais simbòlics i materials que reconeixen identitats emergents; «llocs grocs» com a espais de gratuïtat alternatius a la lògica del mercat; «llocs vermells», «llocs taronges»...

Abans de començar amb l'anàlisi de cada un d'aquests espais, convé reconèixer el límit localista de la nostra proposta constructiva. En un context globalitzador, la cartografia dels llocs no profanables ha d'incloure una reflexió profunda sobre la vigència dels espais globals en què, inevitablement, ens toca viure: tractats comercials, polítics, culturals i humanitaris, de caràcter internacional, que configuren el desmarxat espai d'una casa comuna

encara embrionària. Edificis supraestatals que una globalització desreguladora ha posat en risc de col·lapse. Són moltes les veus crítiques que qüestionen la capacitat protectora del Dret Humanitari Internacional en vista de les àrees privades tancades de constitucions nacionals; o l'eficàcia reguladora d'un Banc Mundial atesos els acords comercials bilaterals que com anguilles s'esmunyen de qualsevol regulació política (TTIP, CETA, etc.) i que els estats negocien amb lògica d'empresa privada, sense oblidar la utilitat real de les cimeres mediambientals en què força països firmen acords per protegir la natura amb la mateixa lleugeresa amb la qual, tot seguit, els incompleixen. La meua selecció de llocs no profanables no ignora la importància d'aquests espais globalitzats però, inevitablement, respon a les necessitats experimentades en contextos particulars. El lector sabrà perdonar i suplir aquests límits constructius.¹³

Construir «llocs vermells» (espais de veneració)

Començava aquest quadern fent al·lusió a les cadenes amb què alguns temples perimetraven l'àrea protegida per l'asil eclesiàstic. Amb el pas del temps, el capitalisme neoliberal ha anat desdibuixant les línies que marquen la frontera entre el que és profà i el que és sagrat i, actualment, resulta complicat saber quins llocs protegeixen les realitats sagrades, quines són i com ens hem de comportar davant seu. Em remeto al que he dit en la primera part sobre la urgència per reconstruir

les línies vermelles que posin un dic a la taca d'oli economicista que amenaça amb tacar-ho tot, i insisteixo ara en la necessitat de recuperar el sentit profund de la sacralitat, com a valor intrínsec de certes realitats, i la veneració com a expressió del màxim respecte vers elles.

Quan Moisès s'atansa a l'argelaga que crema sense consumir-se, Déu li demana que es tregui les sandàlies perquè trepitja terreny sagrat (Ex 3,5), entra en l'espai de la divinitat presidit per l'actitud reverencial de la veneració. Encara que la relació amb Déu sigui mediada pels mandats d'un decàleg (Ex 20) o l'imperatiu ètic de l'amor al proïsme (Mt 22,39) l'àmbit d'aquesta relació serà sempre litúrgic. Com afirma el teòleg Jean-Louis Ska en referir-se a les normes jurídiques presents en el Pentateuc, una de les característiques més sorprenents de la legislació d'Israel és que, «a diferència de les col·leccions legislatives del món antic, el Pentateuc uneix i barreja dret civil (*ius*) i dret religiós (*fas*) en virtut de l'experiència de relació amb la divinitat que fa arribar la sacralitat a tots els àmbits socials».¹⁴ La sacralitat no és un atribut exclusiu de la divinitat, sinó que s'estén a les realitats que estan en contacte amb ella. El conegut text de Mateu 25,37-40 expressa sense embuts la identificació entre la sacralitat divina i la dels famolencs, estrangers i presos:

—Senyor, ¿quan et vam veure afamat, i et donàrem menjar; o que tenies set, i et donàrem beure? ¿Quan et vam veure foraster, i et vam acollir; o que anaves despullat, i et vam vestir? ¿Quan et vam veure malalt o a la presó, i vinguérem a veure't?

El rei els respondrà:

—En veritat us ho dic: tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus més petits, m'ho fèieu a mi.

Des d'una lectura teològica, ajudar el dèbil és una acció litúrgica que entra en l'àmbit del sagrat i que, com a tal, exigeix el grau màxim de veneració i protecció. Com veïem en les primeres pàgines, el que és sagrat és allò que ha de ser preservat de qualsevol profanació. Aquest és el «lloc inviolable» que haurien d'habitar les víctimes, un espai regit per la pràctica de la veneració, i, per tant, posat a recer de lògiques mercantils. Davant del pobre, cal descalçar-se, venerar-lo i protegir-lo. L'arena de la platja turca de Bodrum, que recull el cadàver del petit Aylan Kurdi, és terreny sagrat que recorda el pecat d'una societat sacrílega que no va saber o, el que és pitjor, no va voler protegir l'estranger que demanava asil.

El valor inviolable del sagrat ha de romandre com un dic inamovible davant de tota racionalitat estratègica i tota lògica comptable: ni quotes per repartir immigrants, ni control de fronteres, ni protecció d'identitats nacionals, ni amenaça per al mercat laboral... El que és sagrat s'acull i es protegeix perquè és sagrat. Es tracta d'un imperatiu ètic incondicional i, per al creient, a més, un imperatiu «litúrgic» diví.

El caràcter secular de les nostres societats occidentals ha arraconat el sagrat a l'espai de les pràctiques privades, i oblida així les exigències polítiques de la veneració. La construcció de «llocs vermells» no profanables no cerca una resacralització social de signe neoevangèlic, sinó la reac-

tualització política del concepte sagrat com a inviolabilitat absoluta i resistència total davant de qualsevol raó que no sigui la protecció sense fissures de qualsevol vida amenaçada.

Construir «llocs grocs» (espais de gratuïtat)

Íntimament lligat amb el reforçament de les línies vermelles que defensen l'ésser humà de lògiques instrumentals, urgeix reactivar la construcció d'espais de gratuïtat: llocs d'intercanvi de productes, coneixements i serveis exempts d'afany de lucre. No es tracta d'una obsessió anticrematística excloent i maniquea. El mercat és necessari, útil, valuós i, en certa manera, inevitable; genera riquesa, aplanada desigualtats, anima al desenvolupament, sosté serveis comuns, etc. Però, això sí, sempre que no abandoni la tasca instrumental al servei de valors i causes que estan per damunt seu. L'economia com a mitjà és un bé; l'economia com a finalitat en si mateixa és un càncer.

El gran enemic a abatre són les dinàmiques perverses generades per la cobdícia. Per desgràcia, el diner té una gran facilitat per fer sortir de polleguera i envair el temple: «No podeu servir alhora Déu i el diner» (Lc 16,13). «Els qui volen enriquir-se cauen en temptacions i paranys, i en moltes passions insensates i perniciosos, que enfonsen els homes en la ruïna i la perdició. Perquè l'amor al diner és l'arrel de tots els mals» (1 Tm 6,9-10). La saviesa bíblica i, al seu darrere, tota la tradició cristiana alerten sobre la dinàmica perversa que l'avarícia pot generar. Per sant Ig-

nasi, l'afany de riqueses és el primer esglaó d'un descens gradual que porta de la riquesa a l'honor i la supèrbia i, d'aquí, a la resta de vicis.¹⁵ La nostra proposta reconstructiva parteix d'un alt grau de susceptibilitat i prevenció davant dels «efectes secundaris» del contacte amb el vil metall.

La creació de llocs contraculturals *extra commercium*, regits per la lògica de la gratuïtat, ajuda a apuntalar espais no profanables. Voluntariat, bancs del temps, alternatives d'intercanvi, *copyleft*... conformen llocs contrahegemònics que planten cara a la mercantilització de la vida. De costat amb els espais de gratuïtat, les cooperatives, l'economia del bé comú, les empreses socials, la banca ètica, etc. cooperen també en la creació de zones protegides en què l'economia es posa al servei de les persones.

No vull abandonar la reflexió sobre els «llocs grocs» que construeixen espais de gratuïtat sense fer al·lusió als nous models d'economia que creixen sobre les possibilitats tecnològiques d'un món en xarxa i que es presenten acríticament com una «economia col·laborativa» que fomenta *per se* relacions autèntiques de ciutadania. Amb això em refereixo a plataformes com Airbnb, Blablacar, Uber o Cabify, que connecten particulars posant en relació la necessitat dels uns amb recursos dels altres. El debat econòmic, polític i ètic tot just acaba de començar, però convé estar alerta sobre els missatges messiànics d'aquests negocis «sense pecat original» els accionistes dels quals els presenten com a espais d'ajuda mútua que només pretenen unir persones i cors (*sic*). L'actor Ashton Kutcher, un dels accionistes més grans d'Airbnb,

aplicació dedicada a l'oferta d'allotjament entre particulars, com la majoria de les empreses col·laboratives de nova fornada, ha establert la seu fiscal en el paradís fiscal irlandès per evitar tributar en els països on opera. Construir espais grocs exigeix també lluitar contra zones franques i paradisos fiscals.¹⁶

Construir «llocs verds» (espais de cura i respir)

En la cartografia de llocs no profanables, la necessitat de crear espais que protegeixin l'entorn natural que ens acull i precedeix en el temps ha d'anar més enllà de l'interès preventiu que busca minimitzar la resposta defensiva del planeta per les nostres agressions prèvies. La cura de la nostra casa comuna corre pressa pel valor intrínsec de la pròpia natura, una cura que encaixa les arrels en l'agraïment més que en la utilitat. Sense necessitat de caure en estranys panteïsmes, el planeta Terra és respectat i venerat per ell mateix, i no només en funció del que ens aporta. Com recomana el papa Francesc en la seva «encíclica verda» *Laudato si'*, el mandat diví de dominar tota la creació (Gn 1,28) ha de reinterpretar-se correctament des de les claus del conreu i la cura:

És important llegir els textos bíblics en el seu context, com una hermenèutica adequada, i recordar que ens conviden a «conrear i cuidar» el jardí del món (Gn 2,15). Mentre que «conrear» significa cultivar, llaurar o treballar, «cuidar» significa protegir, custodiar, preservar, guardar, vigilar.

Això implica una relació de reciprocitat responsable entre l'ésser humà i la natura.¹⁷

La construcció de llocs verds de veneració, respecte i cura requereix passar del paradigma antropocèntric de la modernitat al cosmocèntric del nostre temps actual: fer el trànsit paradigmàtic de l'autonomia d'un individu BBVA¹⁸ que exigeix drets, a la vulnerabilitat d'un subjecte planetari que demana cures. Al límit de l'imperatiu categòric kantian que desemboca en deures morals, la construcció d'espais verds proposa instaurar l'imperatiu patocèntric; això és, l'exigència moral de pal·liar qualsevol mena de patiment personal, social o natural.¹⁹ Al costat de la ciutadania cosmopolita que busca establir marcs legals de convivència supraestatsals, urgeix la creació d'espais de ciutadania, marcs compassius de responsabilitats i vulnerabilitats compartides:

La idea de *ciutadania* expressa una alternativa al nostre model actual més enllà del concepte tradicional de *ciutadania*, que posa en el centre els mercats i imposa un model impossible d'autonomia atomitzada, i que exclou els i les que treballen fora del mercat, inclosa la natura. Davant d'aquesta lògica que invisibilitza i desvaloritza els processos que fan possible la vida, que ens sostenen quan som fràgils i dependents, i que amaga la nostra interdependència i vulnerabilitat constitutives, la *ciutadania* posa la cura de la vida en el centre de la vida personal i comunitària, de l'anàlisi social, de l'economia i de la política.²⁰

Espais per respirar

Necessitem crear també espais verds lliures de fums consumistes i ritmes productius, llocs que no s'assimilen a espais purament de desconexió on abandonar momentàniament el ritme frenètic de la societat de l'hiperconsum per, «un cop carregades les piles», tornar a galeres; llocs de resistència contracultural amb capacitat de construir temps i espais heterogenis.²¹ En una societat en què la malaltia, la cura dels fills, l'atenció a la gent gran, el conreu de la interioritat o l'exercici d'un art s'estigmatitzen com a pràctiques no productives que convé abolir, és urgent crear «llocs inútils» que inauguren temporalitats i espais tan improductius com habitables.

Tot i que no puc desenvolupar el tema en l'espai d'aquest quadern, no puc deixar d'apuntar la necessària reformulació de la vida religiosa per tal que sigui comprensible socialment com a model de lloc verd, de respir i resistència. Fa anys, el trapenc Thomas Merton expressava en termes contraculturals la seva opció monàstica:

A través de la vida monàstica dic no als camps de concentració, als bombardejos aeris, als assassinats judicials, a les injustícies racials, a les tiranies econòmiques. Faig del meu silenci monàstic una protesta contra les mentides dels polítics i quan parlo és per negar que la meua fe i la meua Església puguin estar mai alineades al costat d'aquestes forces d'injustícia i destrucció.²²

La vida contemplativa –i per extensió tota la vida religiosa–, ¿continua

sent l'expressió d'un temps regit pel *kairós* de Déu i d'un espai d'acollida mestís que es construeix al voltant de la taula del Regne?

Construir «llocs violetes» (espais de reconeixement i acollida d'identitats)

La revolució violeta liderada històricament per col·lectius feministes suposa la construcció d'espais de visibilitat i de drets per a identitats amagades i negades pel discurs patriarcal hegemònic. Fa uns quants anys que les teories feministes crítiques treballen per fer visible la presència constant i protagonista de les dones en la història. Un treball de recuperació de la memòria històrica femenina que ha de lluitar contra la dictadura epistèmica imposada pel sistema de dominació patriarcal: en un món relatat pels homes, les dones senzillament «no existeixen». Per a la crítica feminista, el sistema sexe-gènere pel qual el sexe suposa un element discriminador en societats formalment igualitàries és tan universal i ancestral que tendeix a solapar-se amb una espècie d'ordre natural i etern de la societat.²³

La nostra proposta de construir «llocs violetes» amplia la lluita feminista a totes aquelles persones i col·lectius que avui reclamen reconeixement i acollida: apàtrides, minories ètniques, col·lectius LGTBI, aturats, indocumentats..., identitats negades que necessiten construir metàfores habitables a través del llenguatge del reconeixement i la pràctica de l'acollida. Moments, ambdós, imprescindibles perquè el que no

existeix no pot exigir drets. El primer esglaó és accedir al llenguatge per neutralitzar l'efecte invisibilitzador del relat dominant i per expressar les marques d'identitat d'una existència real; la segona exigència és crear espais institucionals d'acollida radical (jurídics, polítics, eclesials, etc.). És molt important recalcar l'adjectivació de l'acollida com a «radical» per evitar el que més amunt definíem com a «hospitalitat de baixa intensitat». La lluita pel reconeixement i l'acollida no es confon amb retòriques farisees que sostenen identitats que, en el fons, no reconeixen. L'hospitalitat dels «llocs violetes» està oberta a la incondicionalitat del mestissatge que transforma les identitats d'«acollit» i «acollidor».

Construir «llocs taronges» (espais festius)

L'«economia taronja» engloba les empreses i els negocis derivats de l'activitat cultural. La geografia dels llocs no profanables inclou la reconstrucció d'«espais taronges» festius. Com la resta d'espais proposats en aquestes pàgines, la construcció de llocs festius s'inscriu en la xarxa de llocs contraculturals que encoratgen i protegeixen lògiques *extra commercium*.

No estem proposant la creació d'espais d'entreteniment per fomentar la indústria de l'oci, sinó llocs de resiliència que es neguen a definir-se des de les seves carències. En els camps de refugiats els nens juguen a pilota, els grans es casen i sempre hi ha qui canta i anima a ballar. No són accions que busquen l'evasió, són actes de resistència

que reivindicquen la humanitat: un poble sense festa és un cementiri. Els que se sorprenen en trobar-se amb celebracions en contextos de pobresa, guerra o desastres naturals, no han entès que celebrar és la millor manera d'afirmar la nostra dignitat com a éssers humans.

Com ho afirma Harvey Cox en *Las fiestas de locos*,²⁴ som «*homo festivus*». Per a aquest teòleg baptista americà, la persona és per naturalesa una criatura que no només treballa i pensa, sinó que canta, balla, resa, explica històries i celebra. L'ésser humà porta la festa inscrita en l'ADN. Les persones necessitem celebrar, marcar en vermell alguns dies del calendari, que no siguin tots iguals. Cap altra criatura de què tinguem notícia reviu les llegendes dels avantpassats, bufa les espelmes del pastís d'aniversari o es disfressa amb la pretensió de ser una altra persona.

Tan violent com arrabassar la vida a un ésser humà és robar-li el somriure. Quan ens trobem amb un nen que no vol jugar, intuïm tones de violència enganxades a la seva pell. Per això és fonamental que en situacions extremes es mobilitzin metges, aliments, tendes de campanya..., però també pallassos i contacontes. No només de pa viu l'ésser humà; les persones –per seguir

sent-ho– necessitem alimentar-nos també de riures i de celebració.

Jesús, *homo festivus*

Jesús va ser un *homo festivus*. Fins a tal punt li agradaven les festes que als púdics evangelistes no els va quedar més remei que deixar constància escrita de la fama de golafre i borratxo que tenia (Mt 11,19). Fins i tot el més espiritual de tots ells, l'evangelista Joan, obre l'actuació pública de Jesús amb la participació en una festa: les bodes de Canà (Jn 2,1-12). Els deixebles de Jesús visqueren l'alegria de participar en una gran festa en què el nuvi estava present. Un banquet del qual ningú quedava exclòs i en el qual els millors llocs estaven reservats als últims de la societat. El Regne com a «lloc taronja» fou l'oferta d'habitatge de Jesús per a aquells i aquelles que estaven tristos, aclaparats o malalts. Vint-i-un segles després, els cristians i gent de bona voluntat seguim entestats a construir llocs taronges, violetes, verds, grocs i vermells; espais no profanables on protegir tot el sofriment i celebrar totes les vides.

1. LEMA AÑÓN, Carlos (gener del 2009). «Para un concepto secular de lo sagrado: la institución de lo sagrado como tarea democrática». A: *Derechos y Libertades*, núm. 20. Madrid: Universidad Carlos III, Instituto de Derechos Humanos Bartolomé de las Casas, pàg. 101-102.
2. *Ibid.*, pàg. 86.
3. CASTELLS, Manuel (1997). *La era de la información: economía, sociedad y cultura*. Vol. I. *La sociedad red*. Madrid: Alianza Editorial, pàg. 501-502. «Així, doncs, la gent continua vivint en llocs. Però com que en les nostres societats la funció i el poder s'organitzen en l'espai dels fluxos, el domini estructural de la seva lògica n'altera de manera essencial el significat i la dinàmica. L'experiència, en relacionar-se amb els llocs, s'abstrau del poder, i el significat se separa cada vegada més del coneixement. La conseqüència és una esquizofrènia estructural entre dues lògiques espacials que amenaça amb trencar els canals de comunicació de la societat. La tendència dominant apunta cap a l'horitzó d'un espai de fluxos interconnectat i ahistòric, que pretén imposar la seva lògica sobre llocs dispersos i segmentats, cada vegada menys relacionats entre si i cada vegada menys capaços de compartir codis culturals. Si no es construeixen deliberadament ponts culturals, polítics i físics entre ambdues formes d'espai, potser ens dirigim cap a una vida en universos paral·lels, els temps dels quals no poden coincidir perquè estan forjats en dimensions diferents d'un hiperespai social».
4. FERRAJOLI, Luigi (1999). *Derechos y garantías. La ley del más débil*. Madrid: Trotta, pàg. 17: «Prendre's seriosament aquests drets [Drets Humans] avui significa tenir el valor de desvincular-los de la ciutadania com a *pertinença* a una comunitat estatal determinada i del seu caràcter estatal. I desvincular-los de la ciutadania significa reconèixer el caràcter supraestatal –en els dos sentits de la doble garantia constitucional i internacional– i, per tant, tutelar-los no només dins sinó també fora i davant dels Estats, i posar fi a aquest gran *apartheid* que exclou de gaudir-ne la gran majoria del gènere humà tot contradient-ne el proclamat universalisme. Significa, concretament, transformar en drets de la persona els dos únics drets que han quedat avui reservats als ciutadans: el dret de residència i el dret de circulació en els nostres països privilegiats».
5. Per a l'antropòleg francès Marc Augé, els «no-llocs» són espais de trànsit on les persones s'instal·len provisionalment (aeroports, estacions de tren...) en una assimilació d'individus anònims als quals no els uneix res més que les targetes d'embarcament i els documents d'identitat. AUGÉ, Marc (2000). *Los no lugares. Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad*. Barcelona: Gedisa.
6. SOBRINO, Jon (1993). *El principio misericordia*. San Salvador: UCA editores, 2a ed., pàg. 39.
7. MOXNES, Halvor (2005). *Poner a Jesús en su lugar. Una visión radical del grupo familiar y el Reino de Dios*. Estella: Verbo Divino.
8. Per a H. Moxnes, el Regne de Déu és un «lloc imaginat» per indicar que es tracta d'un lloc real que es construeix sobre un imaginari diferent als establerts culturalment. Els llocs imaginats presenten visions o plans sobre formes alternatives d'usar i estructurar llocs i pràctiques materials. Cf. *Ibid.*, pàg. 202-203.
9. *Ibid.*, pàg. 137.
10. Per a Manuel Castells, les «identitats de resistència» social poden evolucionar fins a «identitats projecte» que modifiquen codis culturals i simbòlics, i posen llum a «embrions d'una nova societat». Cf. CASTELLS, Manuel (2001). *La era de la información: economía, sociedad y cultura*, Vol. II. *El poder de la identidad*, Mèxic: Siglo XXI Editores, 3a ed., pàg. 396-402.
11. LEMA AÑÓN, Carlos, *op. cit.*, pàg. 115.

12. Vegeu l'entrevista que Antoni Spadaro feu al papa Francesc per a «La Civilità Cattolica», Roma, 21 de setembre de 2013.
13. Una exposició suggeridora de *topoi* contrahegemònics es pot trobar a DE SOUSA SANTOS, Boaventura (2003). *Crítica de la razón indolente. Contra el desperdicio de la experiencia*. Vol. I. *Para un nuevo sentido común: La ciencia, el derecho y la política en la transición paradigmática*. Bilbao: Desclée de Brouwer (especialment el capítol VI, «No dispansen sobre el utopista», pàg. 375-437).
14. SKA, Jean-Louis (2012). *Introducción al Antiguo Testamento*. Santander: Sal Terrae, pàg. 50: «Per a Israel no existeix una diferència essencial entre el dret religiós i el dret civil [...] Podríem dir que tota la vida d'Israel és un «servei a Déu, és a dir, una "litúrgia"».
15. IGNASI DE LOIOLA (2017), *Ejercicios Espirituales*. Barcelona: Fragmenta [142], pàg. 168.
16. Cf. CASANOVAS, Xavier (2017). *Fiscalitat justa, una lluita global*. Barcelona: Cristianisme i Justícia, Quaderns, núm. 205, pàg. 26-27.
17. PAPA FRANCESC, *Laudato si'*. *Sobre la cura de la casa de tots*.
18. És una denominació humorística que té sobretot sentit en castellà per les inicials, ja que es refereix a un model caracteritzat per ser «blanc, burgués, varón, adulto». A aquest model sol fer-hi referència l'economista Amaia Pérez Orozco.
19. Francesc Torralba, en l'anàlisi que du a terme de l'obra de Peter Singer, considera que per al filòsof australià «l'imperatiu fonamental de l'ètica consisteix a reduir el patiment aliè. Per això, la seva ètica es pot classificar com a patocèntrica ja que, segons el seu raonament, la primera exigència moral consisteix a pal·liar aquest patiment. Es tracta d'una experiència que supera els marges del jo, l'entossudiment solipsista i l'interès egoista. El sofrent em convoca, em suplica ajuda i no puc mantenir-me indiferent a la seva crida». Cf. TORRALBA ROSELLÓ, Francesc (2015). *¿Qué es la dignidad humana? Ensayo sobre Peter Singer, Hugo Tristram Engelhardt y John Harris*. Madrid: Herder, pàg. 121-122.
20. RAMÓN, Lucía (2016). «Compassió, cura, misericòrdia», dins *Noves fronteres, un mateix compromís. Reptes actuals del diàleg fe-justícia*. Barcelona: Cristianisme i Justícia, Quaderns, núm. 200, pàg. 17.
21. DELEUZE, Gilles y GUATTARI, Félix (1980). *Mille plateaux, Capitalisme et schizophrénie*, Tomo 2, París: Minuit, p. 133. Traducció al castellà: *Mil mesetas. Capitalismo y esquizofrenia 2*. València: Pre-textos, 1997, p. 107.
22. MERTON, Thomas (2003). *Nuevas semillas de contemplación*. Santander: Sal Terrae.
23. Cf. DE MIGUEL, Ana (2004). «El sistema patriarcal y la revolución feminista», dins TAMAYO, Juan José (coord.). *El cristianismo ante los grandes desafíos de nuestro tiempo*. Valladolid: Universidad de Valladolid, pàg. 104: «Segons aquest suposat *ordre natural* el sexe és un factor determinant en la construcció jeràrquica de la societat, i aquesta jerarquia es resol per la dominació masculina.
24. COX, Harvey (1983). *Las fiestas de locos*. Madrid: Taurus.

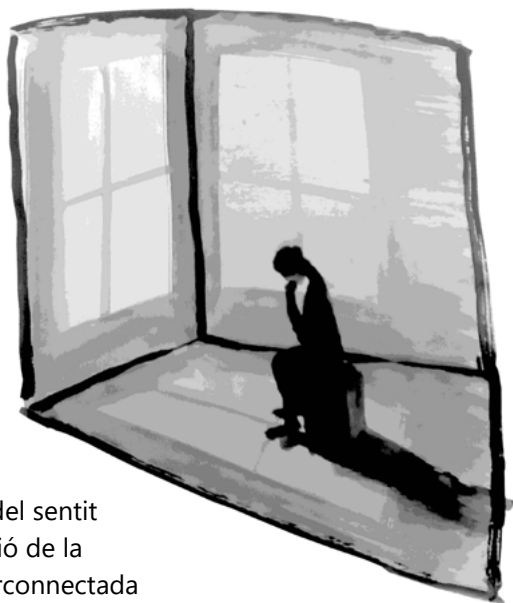
QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ

1. El quadern alerta sobre el risc que l'economia envaeixi i profani àmbits que haurien de mantenir-se allunyats de qualsevol transacció comercial: educació, sanitat, habitatge, etc. Quines institucions consideres que han caigut sota la lògica excoent del mercat neoliberal? Què es pot fer per alliberar-les i protegir-les?
2. La globalització es presenta com un lloc per construir i en el qual articular correctament la interrelació entre pertinences locals i identitats globals. Les polítiques migratòries defensives són un exemple de la tensió no resolta entre una ciutadania amb drets vinculada a la nacionalitat i una ciutadania universal sense protecció efectiva. Quines altres tensions detectes en el fenomen globalitzador? A quins col·lectius afecten més?
3. «Jesús va ser un constructor de llocs habitables per tots als qui la societat de la seva època havia condemnat al desnonament d'identitats negades i excloses». Qui construeix avui llocs habitables pels més vulnerables? Qui està condemnat a viure en la intempèrie perquè encara no s'ha edificat un sostre material o simbòlic que els aculli?
4. En el magisteri i la praxi pastoral del papa Francesc abunden els gestos simbòlics vinculats amb els llocs que l'Església està cridada a transitar i construir («Església en sortida», «hospital de campanya»). Si, com afirma Jon Sobrino, «és problema fonamental per a l'Església el determinar quin és el seu lloc», quins serien els llocs en els quals l'Església hauria d'estar avui present de forma inexcusable?
5. El quadern conclou animant a la construcció de llocs multicolor: vermells, verds, grocs, violetes...
 - Resumeix les característiques que defineixen cadascun d'aquests llocs i posa exemples concrets de la seva realització.
 - Col·labores de forma activa en algun d'aquests llocs?
 - Quins altres llocs necessiten ser construïts urgentement? De quins «colors» serien?

L'ERA DEL DESÀNIM

Una lectura creient
des de la filosofia
i la teologia

BEGOÑA ROMÁN
LLORENÇ PUIG
JOSEP OTÓN
JOSÉ I. GONZÁLEZ FAUS
JOAN CARRERA I CARRERA

Davant l'individualisme, la pèrdua del sentit comunitari i la capacitat d'indignació de la nostra societat, cada cop més hiperconnectada però més narcisista, com podem ser capaços d'obrir una porta al canvi i a l'esperança?

Editorial: Cristianisme i Justícia
ISBN: 978-84-9730-415-3
Preu: 10 € (inclou l'enviament nacional)

Podeu comprar el llibre a: www.cristianismeijusticia.net/llibres
o trucant al **93 317 23 38**

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un Centre d'Estudis creat el 1981, promogut per la Companyia de Jesús de Catalunya. Agrupa un equip de professors universitaris i especialistes en teologia i en diverses ciències socials i humanes interessats pel cada cop més indispensable diàleg fe-cultura-justícia.

Els **Quaderns Cristianisme i Justícia (CJ)** presenten reflexions dels seminaris de l'equip del centre i treballs dels seus membres i col·laboradors. Podeu descarregar-los a: www.cristianismeijusticia.net/quaderns

Darrers títols:

195. J. LAGUNA, Trepitjar la lluna. Escatologia i política; 196. M. GONZÁLEZ MARTÍN, De l'hostilitat a l'hospitalitat; 197. J. FLAQUER, Islam. La mitja lluna... creixent; 198. CRISTIANISME I JUSTÍCIA, TERESA CRESPO (ed.), El treball: present i futur; 199. C. M. TEMPORELLI, Amigues de Déu, profetes del poble; 200. DIVERSOS AUTORS, Noves fronteres, un mateix compromís; 201. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Inhumans i infrahumans; 202. J. CARRERA, L. PUIG, Cap a una ecologia integral; 203. J. SANZ, Com pensar el canvi avui; 204. J. BOTEY, A 500 anys de la Reforma protestant; 205. X. CASANOVAS, Fiscalitat justa, una lluita global; 206. A. ARES, Fills i filles d'un pelegrí; 207. J. MORERA, Desarmar els inferns; 208. J. I. GONZÁLEZ FAUS, El Silenci i el Crit; 209. DIVERSOS AUTORS, Despertem!; 210. J. LAGUNA, Acollir-se a sagrat

La **Col·lecció Virtual** està formada per quaderns que, per la seva extensió, format o estil, no hem editat en paper però que tenen el mateix rigor, sentit i missió que els **Quaderns Cristianisme i Justícia (CJ)**. Podeu descarregar-los a: www.cristianismeijusticia.net/virtual

Darrers títols:

7. J. L. IRIBERRI, Deu barques varades a la platja; 8. D. MOLLÀ, Reflexions sobre «espiritualitat del treball» en temps de precarietat; 9. A. ARES MATEOS, Immigració i noves cruïlles. Com ser profeta en un món divers; 10. DDAA, Què ens hi juguem? Reflexions per a un any electoral; 11. J. I. GONZÁLEZ FAUS, *Romeros* d'Amèrica; 12. P. TORRES, Recés a la ciutat; 13. C. M. TEMPORELLI, Vides lliurades: Teresa de Jesús Ramírez i Dorothy Stang; 14. J. I. GONZÁLEZ FAUS, Economistes profetes

Tiratge: 46.000 exemplars

N. 210, setembre del 2018

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ.
Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona - Tel. 93 317 23 38
info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

cristianismeijusticia

cijusticia

Cristianismeijusticia